

בשער ההגדה

"ברוך המקום ברוך הוא, ברוך שנתן תורה לעמו ישראל" על שזוכים אנו להגיש בפני עם התורה את אחת מיצירות הפאר של היצירה התורנית "אוצר מפרשי ההגדה" על "הגדה של פסח", הרואה אור במסגרת מפעל "אוצר מפרשי התלמוד" שע"י "מכון ירושלים", לזכרו ולעילוי נשמתו של ראש המכון ומייסדו, מאבות היצירה התורנית בדורנו, אאמו"ר הרה"ג רבי יוסף בוקסבוים זצ"ל.

מאז שנת רמ"ב, עת ראתה ההגדה לראשונה את אור הדפוס, לא פסקה מלצאת ולבוא בין שערי הדפוס, יותר מכל ספר עברי אחר. אף הספרות הפרשנית שנתחברה סביב ההגדה הינה בהיקף ובמימדים בלתי משוערים, מאות רבות של הגדות עם חידושים וביאורים, הגיגים ופירושים בדרך הפשט והפלפול, ההלכה והמדרש, הרמז והסוד, החסידות וההשקפה, המוסר והמחשבה, הסיפור והמשל. אולם פירושיה וביאוריה של ההגדה אינם תחומים בתחום ההגדות המבוארות, אלא מבצבצים ועולים מאליהם מכל מרחבי הספרות התורנית. ביאוריה שזורים ומשובצים אף בתוך אלפי ספרי פרשנות על התורה שבכתב והתורה שבעל פה, ביאורי התפילה ומפרשי מדרשי חז"ל, ספרי שו"ת והלכה, דרוש ואגדה, הגות ומחשבה, קבצים ועוד.

אך דא עקא, ברכה מרובה ומשופעת זו גורמת בעטיה כי ללומדים ולמעיינים אין כל אפשרות ללמוד ולהבין, לברר וללבן את ההגדה לאשורה, לעמוד על בוריה ולגלות את צפונותיה ומטמוניה, וכך לעיתים יעמדו על אתר מבלי מצוא חפץ בדברים שנפלאו מהם. חוסר אונים זה נובע הן מפאת היקפו העצום של החומר, והן מכך שספרים רבים ממפרשי ההגדה הינם יקרי המציאות ואינם מצויים אף בשערים המצויינים בהלכה. אמנם בדור האחרון הופיעו מספר ליקוטים נפלאים של רעיונות ואמרות על ההגדה, אשר התקבלו באהבה ובחיבה בקרב שוחרי התורה, אולם ליקוטים אלו אין מטרתם לבאר ולפרש את כל ההגדה כפי העולה מדברי הראשונים והאחרונים, אלא רק לרכז חידושים וביאורים אשר עלו בבתי מדרש מסויימים, או אלו אשר נשאו את חינוך בעיני המאסף.

"אוצר" איננו ליקוט, אף איננו אוסף או קיבוץ. "אוצר" הינו בנין ההולך ונבנה על פי מגמות מפורטות ומדוייקות, על מנת לאצור, לכנס ולמצות בתוכו אותן אוצרות יקרי ערך אשר למענן נבנה. "אוצר" הינו מלאכת יצירה מעשה אומן, ההולכת ונבנית אריח על גבי אריח, לבינה על גבי לבינה, עד אשר יעמוד על תילו וישא את השם הנכבד "אוצר".

"אוצר מפרשי ההגדה" לא נועד להכיל בקרבו את כל אשר נכתב ונתחדש בביאור ההגדה, יען כי אסופה זו תועלתה מועטת וכרכיה מרובין, מטרתו ויעדו של "אוצר מפרשי ההגדה" הינו

לרדת למעמקים ולהיכנס לרובדים הפנימיים של פרקי ההגדה, לחוש את טעמם ולמשש את קצבם כפי המשתקף מתוך מפרשיהם ומבאריהם, ומתוך פנימיות זו הולך ונבנה ה"אוצר" בצורה ברורה ובהירה, באופן תמציתי אשר איננו פוגם בכוונת הדברים. בכדי להשיג את מטרתנו, השתדלנו להימנע מפירושים וביאורים החורגים מדרך ההבנה על פי פשוטם של דברים, אם כי לעתים מזומנות יבואו ציונים והפניות אף לאמרות אלו. אמנם ה"אוצר" מושתת בעיקרו על דברי הראשונים וגדולי האחרונים, אך לא נגרע ממנו אף פירושיהם וביאוריהם, אמרותיהם והגיגיהם העיקריים והבולטים של מרבית האחרונים, כאשר לעתים יבואו בקצרה בגוף ה"אוצר" ולעתים בהערותיו.

"מה אוצר זה רחב מלמטה וקצר מלמעלה" (עירובין יח, ב). "רחב מלמטה" - אמנם תורתם ומשנתם של רבים מגדולי הדורות מרכיבים ובונים את בנין האוצר, אך האוצר הינו "קצר מלמעלה" - יצירה אחת ויחידה היא. אמנם עמלם ויגיעתם העצומה של תלמידי חכמים רבים מושקעת וטמונה בבנין האוצר, אף מספר סגנונות ודרכים מוטבעים בצביונו, אולם יצירה אחת ויחידה היא.

להשלמת הבנין נוספו בסוף הספר אף מילואים, בהם נבנה אוצר על סוגיות ארבע כוסות והסיבה, מתוך "אוצר מפרשי התלמוד" על פרק "ערבי פסחים". שתי סוגיות אלו מתלוות אלינו במשך כל ליל הסדר ואמירת ההגדה, אך מאידך אין בהגדה כמעט כל ביטוי ויחס אודותם. על כן, לגודל חשיבותם ומרכזיותם בליל הסדר הוצבו כמילואים.

ספר זה יוצא לאור כאמור לזכרו ולעילוי נשמתו של אאמו"ר רבי יוסף בוקסבוים זצ"ל. לפני ארבעים שנה יסד אבא את מפעל "אוצר מפרשי התלמוד", רעיון זה גרר בעקבותיו רעיונות נוספים, מפעל רדף מפעל, עוד ספר ועוד יצירה, עדי הועמד על תילו בית היוצר הגדול "מכון ירושלים". על אף מאות הספרים אשר זכה להוציא לאור מאז כונן את ה"אוצר" - ספרי ראשונים ואחרונים, ה"טור השלם" ו"שלחן ערוך השלם", מפעל תשובות הראשונים ומפעל המהר"ל מפראג, "מנחת חינוך השלם", "נודע ביהודה השלם" ואחרים - נותר ה"אוצר" בעיניו כמפעל החשוב ביותר. על כן, במלאות שנה להסתלקותו, מעלה "מכון ירושלים" באמצעות מפעל "אוצר מפרשי התלמוד" נר תמיד לזכרו.

"הגדה של פסח" ... ההגדה מסמלת - הן במהותה והן בסגנונה - את נקודת החיבור וההתמזגות של העבר עם העתיד, את ההמשכיות והעברת המורשת מדורות קדם לדורות הבאים. בליל זה, עת מסב עם ישראל כולו לשבטיו ולמשפחותיו ועוסק במצות הלילה של "סיפור יציאת מצרים", כל אב מספר לבניו וכל סב מתאר לנכדיו את הנסים והנפלאות אשר ארעו לאבותינו, בשעה זו - שעת "והגדת לבנך ביום ההוא" - ממשיכה גחלת האמונה הנצחית את דרכה אל הדורות הבאים. זאת ועוד, האמונה היוקדת בהשי"ת אשר נגלתה במלוא עוזה בעת יציאת מצרים, וממנה יתד ופינה לאמונה בבריאת העולם, מלווה את עם ישראל במשך

אלפי שנים, מכיון ש"בכל דור ודור חייב אדם לראות עצמו כאילו יצא ממצרים" - בזמן שמתעטפים אנו בעבר וחשים אותו על בשרינו, אזי תיתכן אף העברתו והנחלתו לזמנים של כמה וכמה. לכשתימצי לומר, זהו ענין "ליל שימורים... לכל בני ישראל לדורותם", זהו ליל המשמר את נצחיותו והמשכו של עם ישראל לדורי דורות.

אף בסגנונה ובצביונה מקשרת ההגדה ומחברת את העבר והעתיד יחדיו, את ההתרפקות שבסיפור הנסים והמופתים אשר נעשו ביציאת מצרים מחד גיסא, ומאידך את הכמיהה והכיסופין לגאולה השלמה, נקודת חיבור זו עוברת כחוט השני בכל ההגדה, החל מ"הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא במצרים" עם "השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל". אף בברכת הגאולה מברכים אנו "אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים והגיענו הלילה הזה לאכול בו מצה ומרור", ותיכף לזכרון העבר בקשה "כן... יגיענו למועדים ולרגלים אחרים הבאים לקראתנו לשלום שמחים בבנין עירך וששים בעבודתך" וגו'. עד לסיום ההגדה בה מחברים אנו בין "אז רוב נסים הפלאת בלילה", לבין התחינה "קרב יום אשר הוא לא יום ולא לילה... תאיר כאור יום חשכת לילה".

אף אאמו"ר זצ"ל סימל בדמותו - הן במעשיו ופועליו הכבירים והן בצביונו ובאישיותו - את צומת הגידין ונקודת המיפנה בין העבר לעתיד. כל חייו הוקדשו לחשיפתה וגילוייה של תורת רבותינו גדולי הדורות מצוקי ארץ, ליציקתה ומזיגתה לכלים נאותים והנחלתה לדורות הבאים. את כל חמודותיו וסגולותיו הנדירות נטל עימו למלאכתו, את חזונו המופלא ואת כישוריו היחודיים, את דבקותו במשימה ואת מרצו הבלתי נלאה, את מתק לשונו ואת החן היצוק בשפתותיו, ומעל כולם את הודו ואת הדרו. כך השכיל בסייעתא דשמיא מופלאה לכבוש דרכים חדשות ולסלול מסילות בלתי נודעות אל עבר יעדים נשגבים ומרוממים של מסירת התורה והפצתה בעם ישראל.

בדרכיו ונתיבותיו אלו זכה להעלות מתהום הנשיה את תורתם ומשנתם של רבים מגדולי הדורות, לדובב את שפתותיהם, לברר את מקחם, ולחקק באותיות של זהב את מורשתם. כך הוציא מאפילה לאורה מאות ספרי ראשונים ואחרונים, אשר קנו שביתה בעולמה של תורה והפכו לנכסי צאן ברזל בקרב כל תופשי התורה, אוהביה ולומדיה. דרכיו ומסילותיו אלו הן הן הדרכים והמסילות המגשרות והמחברות בין העבר לעתיד, בין עולמם של ראשונים כמלאכים לבין עולם התורה של דורנו ושל הדורות הבאים.

גם אישיותו של אבא קורצה משילוב ומיזוג שבין העבר והעתיד, בין עולם קסום של ספרים ישנים וכתבי יד לבין גדילתו ופריחתו של שדה היצירה בדורנו. כל מי שאך חלף על מפתנו, חש מיד כי במקומו של אבא הזמן עומד מלכת, העבר ההווה והעתיד משמשים בערבוביה. בדיבורו המרתק סחף הוא את בני שיחו אל מחוזות העבר, הרחק הרחק אל עולמות שחרב, אל קהילות וישיבות ששמו, אל חיי התורה אשר פיצו בהן בעוז ונגדעו... יחד עימו מתהלכים הם בינות לסמטאותיהן של פרנקפורט וקראקא, פראג ופרשבורג, וילנא וקובנא... בדרכם פוגשים את ענקי הרוח לדורותיהם, מתפעמים ומתבשמים מאמרותיהם ומהליכותיהם, צועדים בעקבות קורות חייהם ונתיבותיהם, ממששים את חיבוריהם וכתביהם... ובאחת שבים אל המציאות ואל החזון, אל חדרות היצירה הממלאה את כל ישותו ושועטת בדהרה קדימה, אל

חיי עשיה ופעילות פוריים המניבים בתי מדרש לאברכים, מפעלי מחקר תורניים, שמונה מאות ספרים בכל מקצועות התורה ומאות קובצי "מוריה". חיי עשיה הפושטים את גרורותיהם אל מוסדות תורה וחסד רבים, אל ארגונים לקרוב רחוקים ואחרים, בהושטת עזרה וסיוע לכלל ולפרט, בנתינת עצה ותושיה לרבים אשר שאלו לדעתו, באשר מחשבתי היתה בהירה ועצתו אמונה.

אי אפשר שלא לבטא אף הרגשה אישית, המלווה אותנו כבנים לאב אשר היה משכמו ומעלה. בחן ובנעימות מיוחדים ידע לשלב את פעולותיו ועיסוקיו הרבים עם אהבה ומסירות ללא גבולות לבני המשפחה, בין מפגשים מרתקים ומרגשים עם רבים מגדולי ישראל אשר היה להם כבן בית לבין סבלנות והבנה אל כל ילד וילד. על אף מעשיו הכבירים להפצת התורה, לא זנח ולא שכח מעולם את ה"הגדת לבנך" האישי שלו. כל אחד חש כ"בן יחיד" של אבא, כאשר אבא העניק את כולו עבור כל אחד ואחד, בטיפוחו ובחינוכו, בהדרכתו ובגידולו.

אף עתה, כאשר חלפה שנה מאז אסף אבא את מקלו ותרמילו ועבר לעולם שכולו טוב, עדיין פועמות בקרבנו אותן תחושות של עבר ועתיד המשמשים יחדיו. אמנם מאור פניו אשר הקרינו את חכמתו ותבונתו אינם איתנו, אף העדר אוצר ידיעותיו העצום מותיר חלל גדול לרבים, אך מאידך מאות הספרים ועשרות מפעלי האדירים נצבים ועומדים, חיים וקיימים בזכותו ולזכותו. מפעלים וספרים אלו, יחד עם יצירות וחיבורים נוספים אשר בעזרתם יופיעו בעקבותיהם, יאירו את נשמתו באור יקרות, ויכריזו קבל עולם לדורות עולם "יתגדל ויתקדש שמיא רבא".

זאת ברכת התודה לידידינו הדגולים והנעלים, פארי נדיבי עם, כבירי המעש ויקרי הרוח, ידידי אמת ל"מכון ירושלים" ומפעליו, אשר נרבה רוחם אותם להקדיש את "אוצר מפרשי ההגדה" לזכרו של ידידם האהוב והנערץ אאמו"ר זצ"ל. יעמוד על הברכה איש אשר רוח בו, רחמים ומוקיר רבנן, ש"ב הר"ר יוסף פריי הי"ו לאוי"ט מאנטוורפן, הוגה ויוזם מפעל ההגדה, ועימו יעמדו הר"ר חיים אדלשטיין הי"ו מניו יורק, הר"ר פנחס הופמן הי"ו מניו יורק, הר"ר נחום הירש הי"ו ממונסי, הר"ר שמעון ורנר הי"ו מטורונטו, הר"ר נתן ורנר הי"ו מטורונטו, בני משפחת סטורץ הי"ו מבולטימור, הר"ר אהרן פישר הי"ו מניו יורק, הר"ר יוסף יצחק פרלמן הי"ו מלונדון, הר"ר משה אליהו רוזנבוים הי"ו מירושלים, הר"ר צבי רייזמן הי"ו מלוס אנג'לס והר"ר אברהם שאנבערגער הי"ו מניו יורק.

רבות בשנים ליוו את אבא ידידו הנאמנים בכל מסכת עשיותיו העניפה, יחד עימו חוו את הזרתם ולדתם של רבים ממפעלי המכון, כשותפים לדרך שמחו עימו בשלימות היצירה של יצירות השלימות, ובמלאות שנה להסתלקותו מדליקים המה יחדיו אבוקת פאר זו לזכרו ולעילוי נשמתו. זכות זו תעמוד לכם ולבתיכם להתברך בכל מילי דמיטב, ותזכו לשפע ברכה והצלחה בכל מעשי ידיכם, מתוך שמחה וטוב לבב, הרחבת הדעת ומנוחת הנפש, בריות גופא ונהורא מעליא, ויקויים בכם "אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד".

עריכת הספר התבצעה על ידי חבורת תלמידי חכמים מופלגים, אשר בכשרון רב ובתבונה מרובה עמלו ויגעו במסירות ובהתמדה על איתור החומר הרב, מיונו ומיפויו, סידורו ועריכתו, ויחדיו בנו והקימו את בנין הפאר של "אוצר מפרשי ההגדה". ברכה והוקרה לעורך הראשי הרה"ג ר' יעקב דוד הכהן שליט"א, מוטיקי העורכים של "אוצר מפרשי התלמוד", אשר בטוב טעמו וברוחב בינתו ניצח על המלאכה, והשכיל להוציא מתחת ידו יצירה הדורה ומושלמת.

יעמדו על הברכה כל העוזרים והמסייעים בהוצאת הספר, ובראשם הרה"ג ר' אליהו גרינצייג שליט"א ראש מערכת "אוצר מפרשי התלמוד", הרב אברהם גפני שליט"א חבר הנהלת המכון, וידידי הרב יוסף שלמה כאהן שליט"א אשר בעינו הבוחנת עבר על כל הספר והעיר את הערותיו המחכימות והמועילות. תודה מיוחדת לחברי מערכת המכון הרב חיים אייזנשטיין, הר"ר משה ליפשיץ והר"ר דוד חן על עבודתם המסורה והמדויקת, ולהר"ר יוסף סלומון הי"ו על מלאכת העיצוב והעימוד הנפלאה, אשר נעשתה באומנות ובמיומנות, בטוב טעם ובהרבה דעת.

הנה מה טוב ומה נעים לי לברך את אחי הנעלים והאהובים, ובראשם אחי הבכור הרב מרדכי שליט"א יו"ר מפעל "טור ושלחן ערוך השלם", ואחי היקר הרב משה שליט"א מנהל המכון, המסורים בכל ליבם ונפשם להמשך פיתוחו ושיגשוגו של המכון, אשר הקדישו את כל אונם ומרצם למען נזכה להוציא מתחת ידינו דבר נאה ומתוקן. ועימם הרב אריה שליט"א, הרב יעקב יהושע שליט"א והרב אליהו שליט"א, העושים ימים כלילות בניהולם ועריכתם של מפעלי המכון, אשר ליזו את כל המלאכה בעצתם ובתושייתם.

מנשים באוהל תבורך א"מ החשובה והיקרה מרת מלכה תחי', אשר במשך ארבעים שנה ליוותה את אאמו"ר זצ"ל בכל דרכיו ופעולותיו ונטלה על שכמה לשאת בכל עול הבית. זכות הרבים תעמוד לה ולביתה עד עולם, שהרי שלו ושלכם - שלה הוא. כה יתן ה' וכה יוסיף, ותזכה לעוד שנים רבות ונעימות, אושר ונחת מכל בני המשפחה לאוי"ט, בריאות איתנה ונהורא מעליא, עד מאה ועשרים.

הברכה אחת היא לי לנוות ביתי היקרה מנב"ת מרת מיכל תחי', אשר עומדת לימיני בכל אורחותי ונתיבותי. יזכנו השי"ת ונזכה לרוות אושר ונחת וקדושה מצאצאינו היקרים לאוי"ט, מתוך בריאות ושמחה, הרחבת הדעת ושלוות הנפש.

בצאתנו מן השער נפרוש כפינו אל יושב מרומים ובלבנו תפילה, קיים בנו במהרה מאמר הפסוק "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" (מיכה ז, טו). יגיענו השי"ת למועדים ולרגלים אחרים הבאים לקראתנו לשלום, שמחים בבנין עירך וששים בעבודתך, ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים ונודה שיר חדש על גאולתנו ועל פדות נפשנו, אמן.

עש"ק לס' "להעלת נר תמיד",
יום השנה לפטירת אאמו"ר זצ"ל.

שלמה זלמן בוקסבוים